

MTA Law Working Papers
2015/4

*A jogrendszer mint a gazdasági fejlődés
infrastruktúrája sorozat*

**A gazdasági bűnözés és
bűncselekmények néhány aktuális
kérdése**

Tóth Mihály

Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences

Budapest

ISSN 2064-4515

<http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése **Tóth Mihály, tudományos tanácsadó, MTA TK JTI**

(vázlat az MTA TK JTI „A jogrendszer mint a gazdasági fejlődés infrastruktúrája” című rendezvény-sorozatának a gazdasági büntetőjog szerepét érintő előadására)

I.

A gazdasági bűnözés vizsgálatát megelőzően mindenképp azt tartom lényegesnek, hogy tisztázzunk, vagy legalábbis közel azonos értelemben használjunk néhány fogalmat, mert csak így értelmezhető a gazdasági folyamatok és a bűnözés kapcsolata és csak így lehetnek értelmesek a bűnözés válaszai.

Elsősorban tehát terminológiai kérdésekkel foglalkozom, ám a helyes irányba vezető utat nem annyira a „szürke elméletek”, inkább az élet „zöld aranyfái” között keresem.

Elmondható, hogy a gazdasági bűnözés fogalmi megközelítésének hagyományosan több szintje létezik. Gyakran találkozhatunk egy többé-kevésbé egységes *köznap* felfogással, alkotható továbbá egy *kriminológiai definíció*, azután egy szélesebb, végül egy szűkebb *tételes jogi* területet felölelő *büntetőjogi* fogalom. Nehezíti, vagy rossz irányba viheti el a diskurzust, ha nem tudható: a véleményt nyilvánító melyik szinten kapcsolódik a vitába.

1. *Pusztai László* a 90-es évek derekán érzékletesen tárta elénk a gazdasági bűnözés *közvéleményben élő* fogalmát.

Ez szerinte felölel „minden olyan bűncselekményt, szabálysértést, valamint etikátlan magatartást, amelynek eredményeként a mindennapi gazdasági élet szereplői a közfelfogás szerint jogtalan anyagi előnyökre tesznek szert. A közvélemény így a tényleges bűnelkövetőkön kívül gazdasági bűnözőknek tekinti az átalakuló hazai jogrendszer szabályozásának következetlenségeit, a joghézagokat kihasználó milliomos hazai üzletembert éppen úgy, mint a balatoni szezonális lehetőségre építő, és a beszerzési ár sokszorosáért sört kínáló mozgóárust – noha büntetőjogi értelemben egyikük sem vonható felelősségre, nem bűnöző.”¹

¹ PUSZTAI László: A gazdasági bűnözés (In: Gönczöl-Korinek-Lévay: Kriminológiai ismeretek. Bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina kiadó, 1996 194. old.

Az idézett definíció kétségtelenül a legáltalánosabb, ugyanakkor azonban a legpontatlanabb, mert igen képlékeny, már-már emocionálisan is színezett, de mindenképpen szubjektív elemeket is tartalmazható értékelést takar.

Közös (vagy inkább közös volt) a hasonló tettekben, hogy egyfajta (nem feltétlenül és nem mindig jogi konzekvenciákat is felvethető) negatív társadalmi értékítélet kötődött hozzájuk, ám egy részük idővel sajnos fokozatosan sajátos közmegegyezés tárgyaként kikerült ebből a körből.

Visszatekintve az előző két évtizedre, ilyen, kezdetben negatív értékítéletet kiváltó, később megszokottá majd elfogadottá vált gyakorlat ma is pl. a cégautók, cégtelefonok vagy általában az állami infrastruktúra (pl. számítógépek, orvosi berendezések) részben magáncélú használata, egzotikus utak szakmai továbbképzésnek beállítása, az elszámolható tényleges útiköltségek feltupírozása, a papíron minimálbéren foglalkoztatott alkalmazottak tömegének zsebből kiegészítő juttatásban részesítése, jelentősebb beruházások esetén a számlaforgalom redukálása stb.²

Ennek sokszor még az elkövetést igazolni próbáló sajátos indokrendszere is kialakult.³

Noha a hasonló cselekmények többsége elvileg (talán gyakorlatilag is) például adócsalásként értékelhető lenne, sokszor mégsem klasszikus „tiszta” bűncselekményekről van szó, gyakran jól láthatóan keverednek az ilyen tettekben a legális és illegális elemek, ráadásul a dolog illegális része jórészt megfoghatatlan, a biztos határok tényleg kideríthetetlenek.

Általában nem arról van tehát szó, hogy pl. egy munkáltató bejelentett és bejelentés nélküli munkásokat is foglalkoztat, vagy hogy a ténylegesnél több csökkent munkaképességű

² Egyik legutóbbi, a korrupciót érintő - inkább publicisztikai, mint szakmai (de azért szándékom szerint távolról sem valóságtorzító) - írásomban hasonló jelenségre reflektáltam: „...az a kapcsolatrendszer, amit az államosításokat követő újraelosztás során a lojalitást túlteljesítő lekötelezettség elvárásával alakítanak ki; az a szisztéma, ami az állami megrendelések odaítélésekor mindig ugyanazoknak a kiválasztottaknak biztosít egyoldalú előnyöket; az a magas jövedelemmel járó állás, amihez a tömeges elbocsátások közepette is rokonok, barátok, sporttársak pusztán e minőségükre tekintettel jutnak, büntetőjogi szempontból nem illeszthető a kriminális korrupció rendszerébe”. De vajon összhangban vannak-e a tisztességes piaccgazdasági elvekkel? (Élet és Irodalom. 2014 . 8zöüllött, feslett, romlott. LVIII. Évf. 51-52. szám, 2014 december 19.)

³ Ki ne hallott volna pl. (legalábbis szűk ismeretségi körön belül) ilyen nyilatkozatokat:

- „Társadalmilag is és a cég szempontjából is hasznos tevékenységet végzek, olykor saját gépkocsimmal is társasági ügyeket intézek, miért lenne sikkasztás tehát az, ha esetenként a saját autómba is a cég kártyájával tankolok”?

- „Ha a nyaralásom során szakkönyveket is beszerzek esetleg egy külföldi kollégával is konzultálok, kinek mi köze hozzá, hogy a könyvtár teraszán barnultam-e le, vagy a tengerparton”?

- „Orvosként éjjel-nappal szinte ingyen ügyelek, ki tehet tehát jogos szemrehányást azért, ha a magánpraxisom során olykor a klinikai műszerparkot is igénybe veszem”?

- „Ha papíron is piaci bért és nem minimálbért fizetnék az alkalmazottaimnak, a mostani csekély nyereség helyett folyamatosan veszteséget termelnék.”

- „Egy százmillió, jórészt szabályosan könyvelt beruházás során ki nem teszi meg, hogy néhány kisebb, számlán nem, vagy nem pontosan szereplő tételt hozzácsap a beszerzett anyagkészlethez”?

dolgozót tüntet fel a nyilvántartásában a magasabb dotáció reményében, hiszen ez egyértelműen bűncselekmény: korábban munkáltatással összefüggő adócsalás, vagy gazdasági előny jogosulatlan megszerzése, ma már *költségvetési csalás*.

Inkább az figyelhető meg, hogy a legális kereteket olykor mintegy „fedővallalkozásként” felhasználva a jogilag és persze társadalmilag is elfogadott tevékenységgel próbálnak legalizálni a háttérben zajló törvénysértéseket.

Ezért igen találó e cselekménykör egy részére a kriminológia és közgazdaságtan által kialakított „szürkegazdaság” fogalom, hiszen a szürke, mint a fekete és fehér közötti átmenet, - a „szürke ötven árnyalata” - jól érzékelteti a legális és illegális elemek keveredését.

A hasonló jelenségek ellen igen népszerűtlen fellépni, mert ezzel számos területen akár sajátos szokásjogot sértünk. Mégsem engedhetjük meg, hogy a hasonló, gyakran a hatalmi pozíciókkal fedezett gazdasági visszaélések a társadalmi gyakorlat részévé váljanak.

Látnunk kell azonban azt is, hogy a hasonló „stiklik”, „kiskapuk”, ügyeskedések” vagy éppen a joghézag kihasználásának álcázott nyerészkedések esetében – ha azok a gazdasági bűnözés határait feszegetik, vagy akár át is lépik azokat – a büntetőjog hagyományos eszköztárára csaknem teljesen inadekvát és hatástalan. Noha sejthető, hogy a hasonló tettek is milliárdos károkat okoznak, úgy vélem, hogy a megfelelően érzékeny jogi környezet, a pénzügyi szabályozók, biztosítékok beiktatása – s ha ez idestova naivitásnak minősíthető is – a nyilvánosság ereje, a gazdasági morál erősödése – megfelelő szelekciót, kiközösítést eredményezve hatékonyabb eszköz lehet, mint a büntetőjogi fellépés.

2. A második szint a gazdasági bűnözés *kriminológiai szinten* történő kezelése, megtisztítva azt a széles és gyakran szakszerűtlen negatív társadalmi értékítélet (néhánykor persze hasznos, összességében azonban szubjektív és relatív) elemétől.

Korábban beérték annak hangsúlyozásával, hogy „a gazdálkodással összefüggő bűnözés magában foglalja mindazon bűncselekményeket, amelyeket a gazdasági tevékenységgel összefüggésben követnek el. Ezek egyaránt lehetnek korrupciós, vagyon elleni és kifejezetten gazdasági bűncselekmények.”⁴

Az alapvetően helyes, de talán túlzottan leegyszerűsítő definíció okkal kelthet bizonyos hiányérzetet. Azt, hogy a gazdasági bűncselekményeknek tekinthető magatartások köre valóban rendkívül heterogén (s adott esetben akár egyidejűleg több jogtárgy sérelme vagy veszélyeztetése felvethető), aligha vitatható, az már inkább, hogy elegendő és mindig pontos

⁴ KERESZTY Béla : Gazdasági bűnözés, feketegazdaság és a pénzmosás In: Tokaji Géza emlékkönyv, Szeged, 1996.

eligazodást ígérő iránytű a „*gazdaság tevékenység*” fogalma. Félő, hogy az általánossága folytán igen homályos terminus - hiszen még különböző jogszabályaink sem azonos tartalommal használják - túlságosan parttalanná teheti a vizsgálandó kört.

Voltaképpen csak abban lehetünk biztosak, hogy a gazdasági tevékenység valamiféle rendszeres, s a pillanatnyi személyes szükségletek kielégítését meghaladó pénz- áru- vagy szolgáltatásforgalom bonyolítását jelenti. Ez, ha igaz is, a határok pontos kijelölésén fáradozó büntetőjogász számára igen sovány eredmény.

Ráadásul itt további, nem csekély definiálási nehézséget okoz újabb, egymást részben átfedő, és gyakran közgazdasági szempontokat is érvényesítő fogalmak felbukkanása. A már említett „szürkegazdaság” mellett ilyen ennek veszélyesebb formája a „feketegazdaság”, vagy - ha már a semleges, de igen sokat mondó színeknél maradunk – a „fehérgalléros bűnözés”.

A *feketegazdaság* - szűkebb, vagy tágabb értelemben⁵ - elsősorban a legális gazdasági szférán kívüli tevékenységre, a követhetlenségre, ellenőrizhetetlenségre, (vagy konkrétan az adózatlanságra) utal, és a gondok alapvető forrásának a láthatatlan jövedelmek képződését tartja.

Megfigyelhető, hogy e fogalom központi elemének gyakran az adóelkerülést minősítik, ami azért nem pontos, mert a törvények kijátszásával megvalósított cselekményeket sokszor éppen adózással próbálják legalizálni. A pénzmosások esetében pl. a bűnös eredet leplezésének egyik gyakori, bevett eszköze a jövedelem utáni adófizetés, s ezáltal a nyereség törvényes látszatának keltése. Mégsem állíthatjuk, hogy ilyen esetben az adókötelezettség teljesítése „kifehérite” az eredendően súlyosan vétkes magatartásokat.

Egy másik felosztási lehetőség - a *jövedelem-szerzés módja szerint* - a feketegazdaságba sorolható tettek három típusa különböztethető meg, a törvénytörtő bevételek szerzését célzó, jogellenes, ám nem gazdasági jellegű cselekmények (pl. a kábítószer-kereskedelem), a kizárólag az illegális jövedelemszerzést célzó gazdasági jellegű tettek (pl. az áfa-csalások), és a legális gazdasági tevékenység keretében, illetve azzal összefonódva megvalósított közteherelvonások (pl. az adó-elvonások).⁶

⁵ VIDUS Tibor pl. igen tág, szinte „szociológiai szemléletű” meghatározása szerint „a feketegazdaság az áruk és szolgáltatások forgalmazása, értékesítése, valamint a munkaerő foglalkoztatása területén megvalósuló illegális tevékenység, amely az azt folytató cégek, személyek és szervezetek részére az érvényben lévő adótársadalombiztosítási-, vám-, jövedéki és egyéb szabályok megsértésével, be nem tartásával, a piaci versenyben jogosulatlan előnyöket biztosít a törvényesen tevékenykedő vállalkozókkal és gazdálkodó szervezetekkel szemben. A bűnöző szervezetek alapvető jellemzője, hogy rendkívül gyorsan, minél nagyobb nyereség megszerzésére törekcsenek, s tagjaik, valamint irányítók a luxus életvitelhez szükséges anyagi eszközöket kizárólag a bűnözés útján kívánják megszerezni. Tevékenységük során egy illegális másodgazdaságot, annak fenntartása céljából pedig egy illegális másodhatalmi struktúrát építenek ki.” (A Nemzetbiztonsági Hivatal feladatai a feketegazdaság elleni fellépésben. Ügyészek Lapja, 1995/5. szám 17 old.)

⁶ Lásd pl. BENCZE József A feketegazdaság és az ellene való fellépés lehetőségei c. írását, vagy BELYÓ Pál A rejtett gazdaság elvi kérdései című tanulmányát (Belügyi Szemle 1995/15. (különszám) 5. ill. 30. old.)

Bár e csoportosítás szintén hozzájárulhat a pontosabb definíció kialakításához, néhány megjegyzést itt is indokolt tennünk. Nem kétséges, hogy az első kategóriába tartozó tettek is szorosán, sőt elválaszthatatlanul kapcsolódhatnak konkrét gazdasági bűncselekményekhez - pl. csempészethez vagy pénzmosáshoz - az adócsalás megállapíthatósága szempontjából viszont, amelyre mindhatárom kategória esetében sor kerülhet, aligha lényeges, hogy az az elkövető „egyetlen célja”-e, több célja közül csak az egyik, vagy éppen nem is cél, hanem jogellenes magatartásainak immanens része, szükségszerű következménye.

Ami a „fehérgalléros bűnözést” illeti, *Sutherland* hatvanöt évvel ezelőtti sokat idézett koncepciója⁷ – *Schäfer István* röviddel későbbi hazai tolmácsolásában – a mai magyar valóság talaján ismét megihlette a kutatókat, s a fogalom napjainkban reneszánszát éli.

Schäfer szerint fehérgalléros bűnözők azok, „akik a bűncselekményt a gazdasági vagy társadalmi hatalmuk eszközével, vagy annak bátyái mögül követik el.

A fehérgalléros büntettes elnevezése képletesen kívánja bemutatni azokat az úgynevezett gazdasági vagy társadalmi tekintélyeket, akik etikai személyiségüknek rosszallást érdemlő konstitúcióját legtöbbször pozíciójuknak hangsúlyozásával, előkelő fellépéssel, általában külsőségekkel leplezik, tehát akik ilyen értelemben a közvélemény előtt mindig tiszta, fehér gallérban jelennek meg.”⁸ Bár a fehérgalléros bűnözők nem feltétlenül tartoznak a társadalmi elithez, s nem is feltétlenül a legvagyonosabbak, befolyásuk, kapcsolataik, az általuk elfoglalt pozíció mindig feddhetetlennek láttatja őket. A „fehér gallér” tehát azért rejtheti el a gazdasági bűnözés mélyebb, ismeretlenebb dimenziót, mert egyrészt a bennfentesség, a szakszerűség ténye vagy látszata a kriminális tettek felismerését, felderítését nehezíti, másrészt az e körbe vonható tettesek rendszerint tudatosan törekszenek olyan kapcsolatrendszer és olyan imázs fenntartására és fejlesztésére, amely révén eleve minden gyanú fölött állnak.⁹

Kránitz Mariann másfél évtizeddel ezelőtti becslése szerint a fehérgalléros bűnözés a vagyon elleni bűnözés mintegy 10 %-át, a gazdasági bűnözésnek 40 %-át teheti ki.¹⁰

⁷ SUTHERLAND, E.H.: *White Collar Crime*. Dryden Press, New York, 1949

⁸ SCHAFER István: A „fehérgalléros” büntettes. In: *Büntetőjogi dolgozatok*. Fővárosi Nyomda Rt., Budapest, 1948.

⁹ Jó példa erre a milliárdos károkat okozó, s még e sorok írásakor sem lezárult „Kulcsár-ügy”, melynek első rendű vádlottja a megfelelő képzettséggel sem rendelkező bróker tudatosan törekedett saját nimbuszát növelő kapcsolatrendszer kialakítására, parlamenti és képviselőházi belépővel rendelkezett, diplomáciai autón fuvaroztatta magát, a legbefolyásosabb körökben mozgott stb.

¹⁰ KRÁNITZ Mariann: A „fehérgalléros bűnözés” Magyarországon az ezredfordulón. *Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok*. 36. kötet, OKKRI, Budapest, 1999

Összességében elmondható, hogy napjaink tudományos alapon kialakított *kriminológiai fogalma az említett megközelítések* szempontjait igyekeznek integrálni (a „szürke- vagy feketegazdaság” elsősorban a kriminális magatartások *tárgyára*, a „fehérgalléros bűnözés” főként *alanyaira* koncentrálnak), ám szakszerűbb, pontosabb, s ezáltal szűkebb ismérvcsoport mellett teszi le a voksot.

Nézetem szerint kriminológiai értelemben gazdasági bűnözésnek azt a gazdálkodás menetében megvalósuló, vagy ahhoz szorosan kapcsolódó bűnözési formát kell tekinteni, amely – akár az elkövetés módjára (gyakran a gazdálkodás legális formáinak, kereteinek felhasználásával vagy az azokkal való visszaélés révén) akár eredményére tekintettel - alkalmas arra, hogy esetleges egyéni érdekek sérelmén túlmenően elsősorban és jellemzően a gazdálkodás rendjét, a gazdálkodási kötelezettségeket, a tisztességes és törvényes gazdálkodás kereteit sértse, vagy veszélyeztesse.

3. A kör további szűkítésével jutunk el a következő szint vizsgálatához. A *gazdálkodással összefüggő* bűnözés még szorosabban kapcsolódik az anyagi büntetőjog tételes jogi szabályaihoz.

Ide sorolhatjuk a büntetőjog által kifejezetten gazdasági bűncselekménynek tekintett (sokszor annak is aposztrofált) deliktumokon kívül

- a vagyon elleni bűncselekmények köréből a gazdálkodás körében elkövetett sikkasztást, csalást, hűtlen kezelést, hanyag kezelést, az orgazdaságot, a szerzői, iparjogvédelmi jogi jogsértések üzletszerű alakzatait ,
- a hivatali bűncselekmények közül a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó hivatali visszaélést,
- a közélet tisztasága elleni bűncselekmények közül a gazdálkodással kapcsolatos vesztegetést (tehát nem feltétlenül kizárólag a gazdasági vesztegetést) és befolyással üzérkedést,
- a közrend elleni bűncselekmények sorából a nemzetközi gazdasági tilalom megsértését, a forgalmazással elkövetett ártalmas közfogyasztási cikkel, méreggel, radioaktív anyaggal történő visszaélést, végül
- az elsősorban gazdasági érdekekkel motivált környezet- és természetkárosítást.
- a titoksértő cselekmények köréből a gazdasági és üzleti titoksértést.

Mint a felsorolások többsége, ez sem egészen pontos és természetesen egzakt kritériumok szerinti besorolást nem mindig tesz lehetővé.

A kör bővíthető lenne akár a kábítószerrel visszaélés forgalmazással megvalósuló üzletszerű változataival, a fegyvercsempészet, az emberkereskedelem üzletszerű alakzatával, a hulladékgazdálkodási szabályok gazdálkodás menetében elkövetett bűnös megsértésével stb.

4. Végül a kifejezetten *gazdasági bűncselekményként* számon tartott körbe a hatályos Btk.

- gazdálkodást rendjét sértő (elsősorban a hitelezői érdekeket és a tőkepiacot érintő) bűncselekményei és a pénzmosás,
- a költségvetést károsító bűncselekmények,
- pénz- és bélyegforgalom biztonsága elleni bűncselekmények,
- fogyasztóvédelmi és a gazdasági verseny tisztaságát védő bűncselekmények

sorolhatók.

Itt elsősorban a gazdasági és a vagyon elleni bűnözés elhatárolása szokott gondot okozni.

Már *Fonyó Antal* hangsúlyozta, hogy „a gazdaság elleni bűncselekmények határainak megvonása, az ide tartozó törvényi tényállások meghatározásának módja a büntető jogalkotást mind jogpolitikai, mind jogtechnikai szempontból sajátos és nehéz feladat elé állítja”, mert meglehetősen „viszonylagos értékűek” azok a változó ismérvek, melyek révén a vagyon elleni és gazdasági bűncselekmények megkülönböztethetőek.¹¹ Hozzáteszem, az egyértelmű elhatárolás a tulajdoni formák egyenértékűsége és a tulajdon- és gazdálkodási viszonyok keveredése, egymást gyakran feltételező volta ma már sokszor nem is lehetséges. Mégis leszögezhetjük: mind a gazdasági bűnözés, mind a vagyon elleni bűnözés vagyoni

¹¹ FONYÓ Antal: A gazdálkodási kötelességeket sértő bűncselekmények. (In: Bodgál-Bodrogi-Erdősy-Fonyó-Gál-Gáspár-Kovács-Pintér-Wéber: Magyar büntetőjog, Különös Rész. BM Könyvkiadó, 1981, 116-117.old.) Később *WIENER A. Imre* is igen sokat tett a terminológiai elhatárolások érdekében, amikor világos különbséget tett a „társadalmi tulajdonnal történő gazdálkodás egésze” és a „gazdálkodás tervszerűsége” között, megteremtve ezzel annak az elvi alapjait, hogy a társadalmi tulajdont károsító bűncselekményeket a szűkebb értelemben vett, állami szerepvállalással kapcsolatos bűncselekményektől el lehessen határolni. „Elhatárolásukat az a tény is indokolja - írja - , hogy valamennyi gazdaságirányítási utasítás betartása mellett lehet úgy gazdálkodni, hogy a társadalmi tulajdonban kár keletkezzék, vagy a társadalmi tulajdont lehet úgy gyarapítani, hogy az állami gazdaságirányítás által előírt kötelességeket megszegik. A két érdeksérelem tehát elválhat egymástól. Ezért a gazdasági bűncselekmények jogi tárgyának meghatározásakor az állami gazdaságirányítást önállóan védett társadalmi értéknek tekinthetjük” (A gazdasági bűncselekmények. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986, 137. old.

Az évezred utolsó évtizedének küszöbére érve azonban ez az érték egyre inkább devalválódott, s a társadalmi valóság ismét új szemléletet és megközelítési módokat igényelt.

A 80-as évek végétől - ahogy a piacgazdaság imitálását fokozatosan a valódi piacgazdaság igénye, majd szárnypróbálgatásai váltották fel - a gazdasági szereplők bővülésével, a társaságok, és magánvállalkozók önállósodásával, aktivizálódásával - s ezzel egy időben természetesen új bűnözési formák megjelenésével - világossá vált, hogy a gazdasági bűncselekmények is jóval szélesebb, heterogénebb szférába kerültek.

Alapvetően megváltoztak tehát a gazdasági élet szervezeti keretei, a gazdaság szerkezete, alanyai és működési rendszere.

viszonyokat sért, ám míg a gazdasági bűnözés jellemzően a gazdálkodás folyamatához – a termeléshez, előállításához, forgalmazáshoz, elosztáshoz - kapcsolódik, a vagyon elleni bűnözés nem e folyamatokban, hanem az elkövetéskor éppen aktuális birtok- vagy tulajdonviszonyok megsértésében jelentkezik. Azt lehet mondani, hogy a gazdasági bűnözés mindig bizonyos *dinamikus, mozgásban lévő kapcsolatrendszerek* során, ezekhez szükségképpen kötődve sért, vagy veszélyeztet legális érdekeket, a vagyon elleni bűnözés általában statikus jellegű, egy adott helyzet, állapot, a folyamatoktól független vagyoni viszonyok ellen irányul.

Kétségtelen, hogy pl. a vagyonkezelői kötelezettséget sértő bűncselekmények esetében ez a megkülönböztetés mindig is meglehetősen esetleges volt, a számítógépes vagy a készpénz-helyettesítő fizetési eszközökkel való visszaélések kapcsán pedig gyakran ma sem igazít el világosan, a besorolás alapvető szempontjait mégis kijelölheti.

Visszatekintve a vázolt fogalmakra, elmondható, hogy a „gazdasági bűnözés” következetlen és eltérő alapokról induló használata számos átfedést és olykor felesleges vitát eredményezett. Ezeket aligha zárhatja le az a tény, hogy a jelenségek pontos felcímkezésébe belefáradt gyakorlati jogászok többsége mára jobbra csak abban ért egyet, hogy e fogalmak szűkebbek a közvetlen adminisztratív beavatkozást szükségessé tevő nemkívánatos gazdasági jellegű tevékenységnél, de jóval tágabb bűncselekmény-kört ölelhetnek fel, mint amit a Btk. fejezet-címei, vagy egyes tényállások tartalmát böngészve ide sorolhatunk.

Ha többet nem annyit talán sikerült igazolnom, hogy széles, és sokszínű mezsgyén járunk amikor a gazdasági bűnözés különböző szempontrendszerek alapján kialakított fogalmát és határterületeit kutatjuk. E változatos színpék napjaink mind bonyolultabbá váló világában folyamatosan bővül és nekünk is ennek megfelelően kellene bővítenünk a kezelést és megelőzést szolgáló eszköztárunkat.

II.

A fogalmi szintek tisztázása után kíséreljük meg az aktuális helyzet reális felvázolását.

Az utóbbi évtizednek az ismertté vált bűnözés struktúráját érintő jellemzőit (a regisztrált gazdasági bűncselekmények számát és arányait érintő következtetések érdekében) a következőkben foglalhatjuk össze:

- az *erőszakos, garázda bűnözés* évek óta számottevően nem nő, stagnál, (aránya az összbűnözésben kb. 7-8 % közötti),
- A *vagyon elleni bűnözés* (egyébként nyomasztó) súlya sem változik (kb. 55-60 %-os aránnyal),
- A *gazdasági bűnözés* a hosszabb távú tendenciákat tekintve nő, „intellektualizálódik”. (aránya 5-7 %).

Eszerint lassú, de jól érzékelhető, majdnem töretlen közeledés figyelhető meg az erőszakos és a gazdasági bűnözés arányait illetően.

Tegyük azonban nyomban hozzá: a legfrissebb adatokat illetően jelentős nehézséget okoz, hogy az új Btk. teljesen átstrukturálta a gazdasági bűncselekményeket, s e körbe nem teljesen ugyanazokat sorolja, mint a korábbi törvény. Ez a tendenciákat illető megbízható felmérést csak évek múlva tesz majd lehetővé (persze, ha bízhatunk a mostani kategóriák legalább részbeni állandóságában).

Az utóbbi évtized tehát a következő képet mutatja¹²:

¹² Itt és a következőkben az adatok az Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Nyilvántartási Rendszer (ENYÜBS) számain alapulnak

	Összes ismertté vált bűncselekmény	Gazdasági bűncselek- mények	Arány (%)
2005	436.522	17.106	3,9
2006	425.941	17.862	4,2
2007	426.914	14.021	3,3
2008	408.407	15.870	3,9
2009	394.034	16.752	4,3
2010	447.186	21.119	4,7
2011	451.371	32.490	7,1
2012	472.236	24.001	5,0
2013 (II.- félétől új Btk.)	377.829	13.187	3,5
2014	kb. 340.000¹³	kb. 9000	2,6

Látható, hogy az évezred első évtizedének második felében szinte töretlenül nőtt a gazdasági bűnözés össz-bűnözésen belüli részesedése, ez a folyamat csak 2012-ben torpant meg, 2013-ban megfordult, ám hogy e visszaesés tartósnak ígérkezik-e, (az eltérő szemléletű számbavétel miatt is) csak a következő években derül majd ki.

Figyelemre méltó az is, hogy 2007-től 2011.-ig a regisztrált össz-bűnözés számának alakulásától függetlenül (vagyis annak csökkenése esetén is) nőtt a gazdasági bűncselekmények abszolút száma, és aránya.

Valószínűleg még árnyaltabb képet kapnánk, ha nem szűnt volna meg a rendőrségi és ügyészségi statisztikai adatgyűjtés által korábban külön kategóriaként kezelt és számon tartott „gazdálkodással összefüggő bűnözésre” vonatkozó évenkénti kimutatás.

¹³ A 2014-es adatok e sorok írásakor csak előzetesen álltak rendelkezésemre. Ráadásul, mint írtam, az új Btk.-t követő számbavétel bizonyos torzulásokat eredményezhet. S nem is alkalmas a korábbi tendenciák folytatásakénti értékelésére. Elegendő arra utalni, hogy pl- az új regisztráció gazdasági bűncselekménynek tekinti valamennyi tiltott adatszerezést (422. §) jóllehet az ott szereplő elkövetési magatartás személyes adatot, vagy magántitkot is sérthet.

III.

Továbbra is aggasztó méreteket ölt a gazdasági és a vagyon elleni bűncselekményekkel okozott kár és annak igen alacsony megtérülési aránya.

A százmilliárdos károk már a 90-es évek közepétől kezdve megfigyelhetőek voltak, s mint látható, ez mostanra ennek mintegy másfélszeresére nőtt.

Mindezt a következő táblázat szemlélteti.

	gazdasági bűncselek- mények (elk. érték – milliárd Ft)	Megtérült (%)	vagyon elleni bűn- cselekmények (kár- milliárd Ft)	Megtérült (%)
2005	30	12,1	104	13,1
2006	44	7,5	95	7,6
2007	54	34,7	117	6,1
2008	46	8,2	101	11,3
2009	42	7,2	102	7,3
2010	34	12,2	140	8,5
2011	34	5,1	124	7,7
2012	37	4,3	112	8,5
2013	65	5,1	166	12,6

A 2014-es adatok 2013 márciusában sajnos még nem állnak rendelkezésemre, aligha gyűjtanak azonban fényt az alagút végén. E nélkül is szomorúan konstatálhatjuk, hogy az utóbbi évtized átlagában a vagyon elleni és gazdasági bűncselekményekkel mintegy 150 milliárd kárt okoztak, amiből a vádemelésig kevesebb, mint 15 % térült meg (később ennél sokkal több meg már nemigen fog).

Ez egyben arra is utal, hogy a jogalkotó minden törekvése ellenére a lefoglalás, a zár alá vétel, vagy a vagyonekhozás szabályrendszere nem kellő hatékonysággal működik.

A megtérülési arány minősíthetetlen helyzetén a 2013 júliusától a Büntetőeljárás törvénybe került új külön eljárás, a vagyon-visszaszerzési eljárás (Be. XXVIII/B. fejezet) esetleg változtatható volna,¹⁴ ám ennek 2015 elejéig semmi kézzelfogható nyoma nincs, sőt belügyi és ügyészégi források szerint az intézmény a gyakorlatban egyelőre nem él.

IV.

Érdemi változást az új Btk. a gazdasági bűncselekmények szabályozása kapcsán sem hozott.

Nem bűncselekmény már a „gazdálkodó szervezet vezető állású személyének visszaélése” és az „árdrágítás” – utóbbi szabálysértés lett. Új bűncselekmény e körben gyakorlatilag nincs, mert

- az új gazdasági csalás „vagyon elleni” deliktum,
- a korábbi bűncselekményből kiemelt számítógépes csalás szintén,
- a tartozás fedezetének elvonása (a hitelsértés beolvasztásával) „hibrid”- bűncselekménnyé vált (gazdasági és vagyoni viszonyokat egyaránt sérthet).

Néhány tényállást pontosítottak, szerkezetileg kissé átalakítottak (lásd pl. a hamis pénz kiadásának beolvasztását, a csődbűncselekmény átalakítását, a minősített eset átfogalmazását). Az új törvény olvasóinak az a benyomása alakulhatott ki, hogy a kodifikátorok a meglévő – korábban nem ritkán módosított kereteket – alapvetően megfelelőnek tartották.

Pedig elégedettségre aligha volt és van ok.

¹⁴ Az EK már 2008-ban határozottan felvetette, hogy a kötelezően létrehozandó „vagyonvisszaszerzési hivataloknak hozzá kell jutniuk mind a nyilvános, mind a zárt adatbázisokhoz pl.

- az ingatlan-nyilvántartáshoz,
- cégnyilvántartáshoz,
- gépjármű-nyilvántartáshoz,
- bűnügyi nyilvántartáshoz,
- pénzügyi intézmények adatbázisaihoz, a
- rendőrség, az adóhatóságok,
- a társadalombiztosítási intézmények adatbázisaihoz stb.”

V.

Kétségtelen, hogy a különleges felkészültséget, tapasztalatot, interdiszciplináris tudást feltételező gazdasági bűnüldözés (nyomozói, ügyészi, bírói gyakorlat) következetlenségeivel, bizonytalanságaival szinte naponta szembesülünk.

Ennek elemzése, az okok és a lehetséges gyógymódok számba vétele egy más alkalommal alapos, részletesebb vizsgálatot igényel.

Ebben az áttekintésben azonban, az előző gondolatmenet folytatásaként csak a gazdasági bűncselekményeket érintő törvényhozás (részben tudatos) alkalmatlanságát, esetenkénti hibáit, hiányosságait igyekszem igazolni. Úgy vélem, a jelenlegi büntetőjogi eszközrendszer a gazdasági bűnözés szükségszerűen megújuló, a korábbiaktól eltérő formáira gyakran elkésztetten és inadekvát módon reagál. A törvényhozók elszántságukat gyakran demonstratív módon sajátos „jogalkalmazói precedensjog” keretében, egyedi jelenségekre reagálva, és/vagy a közvélemény, a választók felé jól kommunikálható, valójában azonban hatástalan látszatintézkedések elfogadásával próbálják igazolni.

Íme, a szinte tetszőleges számú példák közül néhány:

1) A pénzbüntetés korábbi 75 ezer forintos minimumát „határozott jogalkalmazói igényekre” tekintettel az új Btk. ismét leszállította 30 napi tételre illetve 1000 Ft-os egynapi összegre (összességében tehát 30.000.- Ft-ra). Mindez kifejezetten annak érdekében történt, hogy a büntetési nem – szabadságelvonásra történő átváltoztatás nélkül - egyáltalán „alkalmazható legyen”. Jól értsük, a minimálisan alkalmazható pénzbüntetés a korábbi 75.000 Ft-ról 30.000 Ft-ra (a szabálysértési ügyekben kiszabható helyszíni bírság csaknem felére) csökkent. Íme, az elhúzódó gazdasági válság egyik biztos jele: eszerint a pénzbüntetésnek a nettó havi minimálbért el sem érő minimális összegét a gyakorlat eltúlzottan magasnak minősítette, lecsökkentették tehát kevesebb mint a felére. Mindez, azok számára, akik a büntetőjog tekintélyét féltik, nem örvendetes, de tudomásul vehető. Ám a pénzbüntetés elvileg kiszabható maximális összege ugyanakkor 270 millió forint (!), vagyis az alsó határ közel tízezer-szerese.

A pénzbüntetések *átlagos összege* viszont ma 100.000, Ft alatt van. Miként minősítsük akkor a 270 millió forintot, ha nem pusztán demonstratív kirakatdísznek?

Több tíz milliós pénzbüntetések persze alkalmasak lehetnének akár a közepes súlyú gazdasági kriminalitás „kezelésére”, de az ilyen elkövetőket inkább becsukják, s így valójában

nem ők fizetnek, hanem a jogkövető adózó állampolgárok (lassan 10.000 Ft napi rabtartási költséget minden egyes fogoly után). A bagatellkriminalitásért elzárás, a súlyosabb bűncselekményekért börtön jár, de a nemzetközi fórumokon jól hangzik, hogy szankciórendszerünk akár 900.000 euro büntetés kiszabását lehetővé teszi.

Látványos fenyegetés érdemi haszon nélkül a törvény különös részében is több helyen megfigyelhető. Valamennyi esetkör felemlítése meg is haladná ennek az áttekintésnek a kereteit, néhány újabb mellett azonban nem mehetünk el szó nélkül.

2) Az új Btk. szerint „aki jogtalan haszonszerzés végett színlelt gazdasági tevékenységet végez, és ezzel vagyoni hátrányt okoz, gazdasági csalást követ el.” (374. §) A csalás új formája értékhatártól, illetve az üzletszerűség és a bűnszövetség megállapíthatóságától függően büntethető. A bűncselekmény a Btk. társadalmi egyeztetésre bocsátott tervezetében még nem szerepelt, nyilván az egyeztetés során vetődhetett fel a szükségessége, kíváncsian vártuk tehát beiktatásnak indokait.

Ennek lényege: „A rendelkezés a gazdasági csalás törvényi tényállását szabályozza. A gyakorlatban több ízben fordult elő az, hogy a jellemzően állami tulajdonú gazdasági társaság vezetői olyan tevékenységet végeztek, amely a gazdasági társaságnak milliárdos kárt okozott. Természetes személy megtévesztésének hiányában a csalás ezen esetekben nem volt megállapítható, holott magát a gazdasági társaságot, illetve annak szerveit tévedésbe ejtették. A hűtlen kezelés törvényi tényállása nem értékeli e cselekmények legfőbb jellegzetességét, azaz a megtévesztő magatartást. Ugyanakkor e cselekményeknél a büntetőjogi megítélés szempontjából kevésbé releváns az, hogy az elkövetőre rá van-e bízva a vagyon és megállapítható-e a kötelességzegés.”¹⁵

A rövid magyarázat nem meggyőző és számos ellenmondást tartalmaz.

Sem magából a tényállásból, sem az indokolásból nem világos, hogy mit jelent „színlelt gazdasági tevékenység végzése” A „színlelés” azt jelenti, hogy valaki hamis, nem valódi látszatot kelt és tart fenn, más vagy mások közreműködésével. A „színlelt gazdasági tevékenység” szókapcsolat azonban jelzős szerkezet, melyben a színlelés nem a tevékenységre, hanem a tevékenység gazdasági jellegére vonatkozik. Eszerint tehát a tevékenység gazdasági jellegét színlelik, de az nem derül ki, hogy helyette valójában mit csinálnak, jöllehet, mint elkövetési magatartás ez jogbiztonsági szempontból felettebb

¹⁵ A 2012. évi C. tv. 374. §-ához fűzött indokolás.

kívánatos lenne. A jogalkotónak feltehetően az volt a szándéka, hogy „gazdasági tevékenység színlelését”, „gazdasági tevékenység folytatása látszatának felkeltését” büntesse. Ám akkor ezt kellene a törvényszövegbe írni.

Értelmezhetetlen, hogy „természetes személy hiányában a csalás ezen esetekben nem volt megállapítható, holott [...] a gazdasági társaság szerveit tévedésbe ejtették.” A gazdasági társaság szervei nem természetes személyekből állnak? Továbbmenve: miért okoz hiányérzetet, hogy a hűtlen kezelés tényállása nem értékeli „a megtévesztő magatartást”? A jogtalan haszonszerzés által motivált megtévesztés nem szükségszerűen mindig kötelességszegés is egyben? Dehogynem.

Egyébként pedig a gazdálkodás és a költségvetés védelmének mai szinte túlszabályozott viszonyai között elképzelhető, hogy „kötelességszegés” vagy „rábízás” hiányában valaki olyan „milliárdos kárt okozzon”, ahol a büntetőjogi felelősség egyetlen akadálya a sértett vagy sértettek megállapításának problematikus volta?

Kiváltképpen, ha mindezt a jogi személyek büntetőjogi felelősségének új megközelítésével is meg lehetne erősíteni.

Összességében ezért a bűncselekmény több szempontból is feleslegesnek minősíthető

a) A Btk. hemzseg a csalás-szerű bűncselekményektől (csalás, hitelezési csalás, tőkebefektetési csalás, számítógépes csalás stb). A legtöbb gazdasági bűncselekménynek a „csalás” szó kifejezett szerepeltetése nélkül is központi eleme más megtévesztése, félrevezetése és ezen keresztül megkárosítása (Csőbűncselekmény, pénzhamisítás, rossz minőségű termék forgalomba hozatala, stb. stb.)

A költségvetési csalás januári bevezetése egyebek mellett éppen azt a célt szolgálta, hogy a csalások túlbujánzása megszűnjék, elmozdulva ezzel „a túlzottan részletező szabályozás nem kívánt irányától” (a költségvetési csalást bevezető 2011. évi LXIII. tv. általános indokolása).

E jogpolitikai törekvéssel éppen ellentétes megint egy új „csalás” beiktatása.

b) Ha valaki „színlelt gazdasági tevékenységet végez”, akkor valójában nem végez gazdasági tevékenységet, jöllehet azt a látszatot kelti. Ez azt jelenti, hogy lényegében e látszat felkeltését és fenntartását, a tettes elvárhatósággal szemben tanúsított káros eredményre vezető passzivitását büntetnénk. Lassan 70 évvel a népgazdasági tervek időszaka után megint kísért a jó öreg „gazdasági szabotázs”? Remélhetően persze nem erről van szó, a jogalkotót valószínűleg az az aggodalom vezette, hogy ne legyen a büntetőjog esetleg

tehetetlen (eddig lefedetlen) milliárdos gazdasági visszaélésekkel szemben. Ám emiatt e tényállás nélkül sem kellett aggódni, hiszen ha tényleg látszattevékenység vezet hátrányhoz, akkor

- a leplezés körében általában önmagában megvalósult valamely bűncselekmény elkövetési magatartása (pl. „az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon történő vagyonsökkentés”, vagy „pénzügyi eszközre vonatkozó színlelt ügylet kötése”) és
- szükségképpen mindig volt károsult - az, vagy azok, aki a károkozás folytán vagyoni haszontól estek el (hitelezők, befektetők, a költségvetés stb.).

Az ilyen magatartások tehát tökéletesen beilleszthetők voltak, vagy lettek volna más, már meglévő bűncselekmények tényállásának keretei közé, általában a csalás, hűtlen kezelés, esetleg tőkebefektetési csalás, költségvetési csalás, csődbűncselekmény megállapítására adhattak alapot.

c) A tényleges tevékenység végzését keltő megtévesztő magatartás „jellemzően állami tulajdonú gazdasági társaság esetén” idegen vagyon kezelése során történő szándékos kötelességszegés. Ha ilyen magatartással összefüggésben hátrány keletkezik, aligha kell joghézagtól tartani, ellenkezőleg, legfeljebb az lehet kérdéses, hogy a hűtlen kezelés mellett a költségvetési csalás is megállapítható-e (lehetséges ugyanis, hogy a gazdálkodás feltételeinek biztosítása legalább részben állami eszközökből történik, a vagyonkezelőnek az állammal szemben is vannak kötelezettségei, a látszattevékenység körében állami dotációt vett igénybe stb.). Ha pedig az elkövetési magatartást nem állami tulajdonú társaság vezetője fejt ki, még egyszerűbb megállapítani a károsultat, tehát semmi akadály a csalás (kísérlete) felvetésének. Az önmagában nem alapos érv, hogy az eredmény az elmaradt hasznot is magában foglaló hátrány, hiszen hátrány kár nélkül nem keletkezik, a kár (sőt már a károkozás célzatos megkísérlése) pedig önmagában alapot ad a befejezett bűncselekménnyel azonosan büntetendő kísérlet megállapítására.

d) Végül, még egy talán érdekes szempont. A tevékenység „fiktív volta” az új polgári jog szabályai szerint is – ahogyan ezt helyesen egy legfőbb ügyészégi magyarázat is megerősíti - két felet feltételez. Míg tehát a sokszor nem is azonos tartalommal használt „fiktív ügylet” egyoldalú, a színlelt megállapodás mindig két oldalú.

Evidenciaként kellene tehát kezelnünk tehát az állásfoglalásnak azon fél mondatát, mely szerint „gazdasági csalás megállapításának akkor van helye, ha a színlelésben mindkét fél részt vett.” A magyarázat azonban folytatódik: ...”illetve [ugyancsak mindkét fél esetében] a

gazdasági tevékenységre soha nem került sor, esetleg az felesleges, vagy a kifizetett ellenszolgáltatáshoz képest aránytalan volt.”

Itt már elbizonytalanodhatunk. Biztos, hogy a színlelt szolgáltatást vagy pl. aránytalan ellenszolgáltatást igénybe vevő másik fél is „gazdasági tevékenységet színlel” vagy ha úgy tetszik „színlelt gazdasági tevékenységet végez”? Egy egyszerű, egyébként nem gazdasági jogalanyként szereplő megrendelő nem működhet együtt valakivel álcázott gazdasági tevékenység ellenértékének lenyúlására?

Ha már mindenáron szükség volt erre a bűncselekményre¹⁶ nem lett volna helyesebb úgy fogalmazni (ahogyan ez másutt egyébként megszokott): az büntetendő, aki „közreműködik színlelt gazdasági tevékenység végzésében.”

Így nem kellene az említett állásfoglalásnak további magyarázatként azt sem hozzáfűznie – ami egyébként nem feltétlenül evidens: „a színlelt szerződés megkötésében résztvevő mindkét fél *önálló tettesként* vonható felelősségre.

Ez a kétoldalú színlelés azonban szintén nem változtat a bűncselekmény merőben felesleges voltán. A színlelt ügyletek közreműködőit ugyanis – ahogyan pl. a csődbűncselekmény esetében teszik, ahol a tettes a hitelezőit károsítja meg egy másik fél segítségével – nyilván bűnsegédként vonják felelősségére.

3) A „*társadalombiztosítási szociális vagy más jóléti juttatással visszaélés*” a jogalkotó indoka szerint azért került a Btk.-ba, mert határozott büntetőjogi fellépésre volt végre szükség az elharapódzott táppénzcsalások elkövetőivel és segítőikkel szemben. Nos, a büntetőjogi szigor fegyvere e speciális bűncselekmény által azok ellen vált bevethetővé, akik 50 ezer forintnál több, de százezernél kevesebb kicsalt táppénzhez jutnak. 50.000.- Ft-os értékhatár alatt ugyanis (sok más bűncselekmény mellett) ez a deliktum sem büntethető (mert nincs rá szükség), 100 ezer forint fölött viszont – ahol a költségvetési csalás fenyegetettsége kezdődik – a két, egyaránt a költségvetési károsító bűncselekmény *azonosan* büntetendő.

100.000.- Ft fölötti táppénzcsalás tehát minden további nélkül minősíthető az ilyen tetteket is értékelő költségvetési csalásnak.

Eszerint mindössze 50.000.- Ft-ra, a büntetőjogi „kisebb érték” egy tizedét kitevő összegre kellett speciális tényállást alkotni?

¹⁶ Ezt egyébként eddig nem támasztja alá a bűnügyi statisztika sem, ami a Btk. hatályba lépése óta eltelt másfél év alatt mindössze egyetlen ilyen bűncselekmény felmerülését regisztrálta.

Nyilvánvaló, hogy az 50 és 100 ezer forint közötti „táppénzcsalások” pótlékokkal és bírságokkal is elintézhetőek lennének, felesleges és pazarló az ilyen ügyekkel a bűnüldözőket terhelni, a büntetőjog tekintélyének kockáztatásával pedig már nem is érvelek, korábban is hiába tettem¹⁷.

4) *Végül még egy utolsó példa.* Néhány éve Damoklész újabb kardja került a hasonló ál- és műfegyverekkel amúgy is túlszűfolt büntetőjogi arzenálba: a *számvevőszéki ellenőrzéssel kapcsolatos kötelezettségek megszegése*.(Btk. 363. §)

A bűncselekmény tervezetének első, csaknem elfogadott változata¹⁸ – ha kerülnénk a hangzatos kifejezéseket egyenesen rémisztő volt, így szólt:

Aki az Állami Számvevőszékről szóló törvényben meghatározott ellenőrzéssel kapcsolatos közreműködési kötelezettségét megszegi, két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A közreműködési kötelezettség egyebek mellett tájékoztatás adását, másolatkészítés lehetővé tételét írta elő. *Önmagában* a hasonló magatartások elmulasztásának büntetőjogi fenyegetésére még a múlt század ötvenes éveiben a legvadabb tervgazdálkodási időszakban sem volt példa. Gazdasági ellenőrzés akadályozásának tényállás-szerűségéhez már a korabeli *szabotázs* megállapítása érdekében is jóval több kellett, mint előírt „közreműködés” nem teljesítése, elmulasztása, késedelmes teljesítése. Az ilyen, pusztán passzivitásban, testet öltő tevékenység legfeljebb fegyelmi vétségként volt értékelhető. Szabadságvesztéssel csak téves adatok szolgáltatójának, vagy a közreműködés szándékos megtagadójának, vagyis az ellenőrzés megnehezítésére, megghiúsítására irányuló törekvés tevőleges megvalósítójának, sőt, kicsivel később neki is már csak a törekvés eredményessége esetén kellett számolnia. A büntetőjog fokozatosan kiszorult a gazdasági ellenőrzés eszközrendszeréből.¹⁹

¹⁷ Az új Btk. hatályba lépése óta mindössze 60 ilyen bűncselekmény vált ismertté, ami önmagában igazolja e bűncselekmény pusztán demonstratív voltát.

¹⁸ A Kormány T 3109. sz. törvényjavaslata az Állami Számvevőszékkel kapcsolatos törvény tervezetéről

¹⁹ a) 1950-től tervbűncselekményt is csak az követhetett el, aki „jelentéstétel vagy adatszolgáltatás körében az Országos Tervhivatal, a Központi Statisztikai Hivatal, illetőleg az adatgyűjtésre illetékes más szervet valótlan bejelentéssel vagy adatszolgáltatással szándékosan megtéveszteni törekszik.” (BHÖ 243.)

b) 1955-től a BHÖ I. függelék 56. pontja a szerint hat hónapig terjedő börtönnel volt büntetendő, aki „a) ...az ellenőrzés szerveivel hamis adatokat közöl, vagy előttük a való adatokat elhallgatja továbbá adat szolgáltatásával, nyilatkozatával, felvilágosításával az ellenőrzés szerveit szándékosan vagy súlyos gondatlanságból tévedésbe ejti vagy tévedésben tartja; b) az adatszolgáltatás, jelentéstétel vagy felvilágosítás megtagadása vagy más szándékos magatartás által az ellenőrzés végrehajtását megghiúsítani vagy késleltetni törekszik...”

c) A népi ellenőrzésről szóló 1957. évi VII. törvény 25. §-a (a büntető rendelkezések módosításával) egy évig terjedő börtön írt elő azzal szemben, aki „az ellenőrző tevékenységet szándékosan gátolja” vagy „az ellenőrzéshez szükséges adatok, okiratok vagy felvilágosítások, illetőleg nyilatkozatok rendelkezésre bocsátását

Szerencsére a szabályozáson az utolsó pillanatban valamelyest enyhítettek, a passzivitás következményeire, az ellenőrzés lefolytatásának akadályozására helyezve a hangsúlyt. Ám sajnos tényleg csak valamelyest, mert a hatályos rendelkezések értelmében ha pl. a vezető az ellenőrzés nyomán nem küld intézkedési tervet, szintén a fogház árnyékába kerül. Vélhetően persze, ha mégis küld egy papírt, aminek az a címe, hogy „intézkedési terv”, majd ennek keretében megfogalmaz néhány önkritikus mondatot, akkor a *büntetőjog* nem tud vele mit kezdeni, mert a bűncselekmény szempontjából tényállásszerűnek csak a „küldés elmulasztása” minősül.

Természetesen feltétlenül támogatjuk az ÁSZ közpénzek kezelésével és felhasználásával kapcsolatos ellenőrzési tevékenységét. De biztosan rossz úton járunk, ha nem csak az ellenőrzött tevékenység súlyos megsértését, hanem az ellenőrzés során tanúsított nem megfelelő együttműködést is kriminális eszközökkel kezelhető területnek tekintjük.

Meggyőződésem, hogy a gazdasági bűnözés elleni küzdelem hatékonysága nem a börtönnépeség növelése révén és nem a szigorú demonstráló, érdemi hatást azonban kifejtteni képtelen előírások beiktatásával, hanem e profitorientált bűnözési forma rentabilitásának csökkentésével, nyereségessége fokozatos megszüntetésével növelhető. A rövid távú politikai haszon reménye – Angyal Pál szavaival „látványos törvényrakéták levegőbe eregetése” jól megvilágíthatja ugyan a színpalakat, de attól azok még a valóságot elfedni próbáló paravánok maradnak.

megtagadja.”

d) Az 1961. évi V. tv. 227. § (1) bekezdése az előző rendelkezéseket összevonva „Gazdasági ellenőrzés és adatgyűjtés akadályozása” címmel fogalmazott meg bűncselekményt. Eszerint „aki a gazdasági ellenőrzésre vagy adatgyűjtésre jogosított szervet a gazdálkodásra vonatkozó valótlan adatok szolgáltatásával, adatok eltitkolásával, vagy más módon félrevezeti [...] avagy az ellenőrzést egyéb módon megghiúsítani törekszik, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

e) Az 1978. évi IV. tv (korábbi Btk.). hatályba lépésekor a 289. §-ban „Gazdasági ellenőrzés megghiúsítása” miatt legfeljebb egy évi szabadságvesztéssel már csak azt büntette aki jogszabályban vagy jogszabály kibocsátására jogosult szerv rendelkezésében előírt számviteli nyilvántartás vezetésének rendszeres. elmulasztásával vagy egyéb módon a gazdasági ellenőrzést egészben vagy részben megghiúsítja”. 1992-ben a bűncselekményt a teljesen más szemlélet mentén kodifikált számvitel rendjének megsértése váltotta fel, a gazdasági ellenőrzés büntetőjogi védelme megszűnt.

© Tóth Mihály MTA TK

MTA Law Working Papers

Kiadó: MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont

Székhely: 1014 Budapest, Országház utca 30.

Felelős kiadó: Körösenyi András főigazgató

Felelős szerkesztő: Szalai Ákos

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Kecskés Gábor, Szalai Ákos, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

Email: szalai.akos@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515